

i w ten sposób, praktycznie rzecz biorąc, decydująco określiła obraz prawa mieszczańskiej Europy XIX w. Jeżeli więc, pomijając na chwilę problem ogólnoteoretycznych założeń Savigny'ego, ich rozlicznych aspektów ubocznych — spojrzymy na wystąpienie Savigny'ego, jego bezpośredni polityczny oddźwięk i społeczny (najdobitniejszy niewątpliwie w krytyce Code Napoléon⁷), to sens polityczny tego wystąpienia ocenić będziemy musieli jednoznacznie i z największą jasnością właśnie w odniesieniu do problemu ustawodawstwa i kodyfikacji. Przeciwwstawienie prawnych i społecznych wartości Pruskiego Prawa Krajowego (co nie oznacza zresztą, by osąd Savigny'ego wobec kodyfikacji pruskiej nie był krytyczny) błędem i niebezpieczeństwem, jakie niósł Kodeks Napoleona⁸, skłania nas do przyjęcia poglądu, iż w momencie ogłoszenia swego manifestu Karol v. Savigny jeśli nawet „godził się” z przemianami burżuazyjnymi „pruską drogą do kapitalizmu”, to nadał swą zgodzie bardzo ograniczony zakres.

STANISŁAW SALMONOWICZ (Kraków)

James Heath, *Eighteenth Century Penal Theory*, Oxford University Press, 1963, ss. 288.

Omawiana publikacja nie stanowi opracowania dziejów teorii prawa karnego w XVIII w., lecz jest jedynie wyborem tekstów źródłowych, zaopatrzonych wstępem oraz notami wyjaśniającymi. Wybór ten, jak i charakter wstępu kwalifikują wydawnictwo jako pomocnicze, podręczne dla potrzeb dydaktycznych bądź naukowych. Zauważyć należy, iż zarówno tekst wstępu, jak i wybór fragmentów ze spuścizny piśmiennictwa karnego wieku XVIII uwzględniają jedynie pisarzy literatury humanitarnej. Tak więc obfity piśmienniczo dorobek prawa karnego powszechnego niemieckiego w XVIII r. od Böhmera, Engaua, Kemmericha, po takie publikacje, jak Kleinschroda, Grolmanna, nie znalazł w wyborze miejsca. Tekst wstępu (s. 3—66) nie daje nam nawet skrótowego obrazu całokształtu doktryny humanitarnej, lecz jedynie przedstawia niektóre aspekty zagadnienia (prawo karania, granice represji karnej i jej warunki, zagadnienia policji, sądu oraz wymiaru kary). W wyborze publikacji w części drugiej obok ogólnie znanych pozycji (Monteskiusz, Beccaria, Wolter, Blackstone, Filangieri, Howard itd.) uwagę zwracają cenne wyjątki z dzieł trudno dostępnych, głównie mniej znanych pisarzy angielskich, jak William Edna (1744—1814), autora ogłoszonych w roku 1772 *Principles of Penal Law* (s. 195—200), Williama Paleya (1734—1805), autora *The Principles of Moral and Political Philosophy*, 1785 (s. 255—262) czy też Patricka Colquhouna (1745—1840), autora znanego z wielu edycji traktatu *The Police of the Metropolis*. J. Heath uwzględnił także dorobek prawniczy znanego pisarza i prawnika Henry Fieldinga, ogłaszając fragmenty jego owocześnie głośniejszej *Enquiry into the Cause of the Increase of Robbers*, 1751 (s. 91—97). Zbyt szczupły wybór nie daje nam jasnego obrazu poglądów, nawet tylko zasadniczych, poszczególnych pisarzy humanitarnych, co mocno obniża znaczenie zbioru. W warunkach polskich jednakże, ponieważ publi-

⁷ Atakując założenia, bieg prac kodyfikacyjnych, polityczny ich aspekt (tj. w istocie całe dzieło Rewolucji) pisze Savigny, że kodeks Napoleona jako dzieło najeźdźcy mógł mieć tylko zgubny wpływ na życie narodu niemieckiego, „choćby nawet posiadał wszelkie wewnętrzne wartości, których mu brak...” (s. 90).

⁸ Szedł tu Savigny (s. 89—92) za poglądami A. W. Rehberga (1757—1836), reakcyjnego krytyka kodeksu Napoleona.

kacje angielskie na temat XVIII w. są trudno dostępne, omawiany zbiór stanowi niewątpliwie pożyteczną pomoc.

STANISŁAW SALMONOWICZ (Kraków)

Ustawodawstwo Księstwa Warszawskiego. Akty normatywne władzy najwyższej, t. I, 1807—1808. Oprac. W. Bartel, J. Kosim, W. Rostocki, Warszawa 1964, Instytut Historii PAN, ss. XXXVI + 2 nlb, 176 + 2 nlb.

Ostatnio zwiększyło się szczególniejsze zainteresowanie dziejami Księstwa Warszawskiego. Obok dawniejszych prac, głównie M. Handelsmana i M. Rostworowskiego, oraz publikacji źródłowej M. Rostworowskiego¹, ukazały się w ramach wydawnictw Toruńskiego Towarzystwa Naukowego dalsze materiały źródłowe, przygotowane przez zmarłego w toku ich publikacji B. Pawłowskiego pt. *Protokoły Rady Stanu Księstwa Warszawskiego*². Ponadto w pracach tegoż Towarzystwa Naukowego znajduje się w druku rozprawa W. Sobocińskiego pt. *Ustrój i prawo Księstwa Warszawskiego*.

Omawiana publikacja, zawierająca ustawodawstwo Księstwa Warszawskiego, zjawia się więc niejako w samą porę, a to tym więcej, że czyni zadość wszelkim wymogom wydawniczym.

Na razie otrzymaliśmy tom I wydawnictwa, którego całość obejmować ma jeszcze dwa dalsze tomy, zawierające materiały po rok 1813. Omawiany tom ogranicza się do lat 1807—1808. Zawiera on najpierw obszerniejszy wstęp, w którym omówiono dokładnie zakres wydawnictwa, dalej przedstawiono zasięg przeprowadzonej kwerendy w drukach i rękopisach, z czego widać, jak obszerne poszukiwania zostały przez wydawców przeprowadzone w zbiorach nie tylko krajowych, lecz i zagranicznych, przy czym została uwzględniona także prasa z czasów Księstwa Warszawskiego.

W dalszym ciągu wstępu zostały przedstawione zasady wydawnicze z których wynika, iż wydawcy bardzo umiejętnie i sumiennie przygotowali tę publikację. Pewne zastrzeżenia można by zgłosić odnośnie do zasady wypowiedzianej na s. XX: „Gdy dany akt zachował się w formie rękopiśmiennej i występuje również w prasie — za podstawę wydania przyjmujemy wersję opublikowaną”. Sądzymy, że w tym wypadku należało — przynajmniej w zasadzie — dać pierwszeństwo aktom zachowanym w formie rękopiśmiennej.

W końcowych zdaniach wstępu przedstawiono wartość badawczą omawianej publikacji, zaznaczając m. in., że „niezależnie od badań nad systemem norm oraz strukturą władz najwyższych w Księstwie (do czego przede wszystkim nadają się materiały zawarte w tym wydawnictwie) — publikacja ta będzie dużą pomocą w badaniach nad instytucjami państwowymi i prawnymi Księstwa we wszystkich dziedzinach ich rozwoju” (s. XXIII). Zwrócono też uwagę, że publikowane materiały mają duże znaczenie dla badań nad stanowiskiem donatariuszów francuskich, jak również nad stosunkami skarbowymi Księstwa.

Obok zestawienia bibliografii i źródeł zamieszczono również szczegółowy wykaz opublikowanych w tym tomie aktów prawnych, dodając na końcu tomu krótkie streszczenie francuskie.

¹ M. Rostworowski, *Materiały do dziejów Komisji Rządzącej z r. 1807*, Kraków 1918.

² Tom I, cz. I, Toruń 1960, cz. II Toruń 1962.